

PATVIRTINTA
Lietuvos avių augintojų
asociacijos tarybos
2019 m. birželio 15 d.
protokolu Nr. 2019/01

LIETUVOS AVIŲ AUGINTOJŲ ASOCIACIJA

LIETUVOS JUODGALVIŲ VEISLĖS AVIŲ

VEISIMO PROGRAMA

2019 – 2029 metams

2019 m.

Lietuvos avių augintojų asociacijos veisimo programą ruošė:

Kristina Milišiūnienė Lietuvos avių augintojų asociacijos specialistė. Programoje pateikti Valstybės įmonės „Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras“ duomenys.

TURINYS

I.	PRATARMĖ.....	3
II.	LIETUVOS JUODGALVIŲ VEISLĖS AVIŲ CHARAKTERISTIKA	4
III.	LIETUVOS JUODGALVIŲ VEISLĖS AVIŲ POPULIACIJA IR PRODUKTYVUMO RODIKLIŲ APŽVALGA	6
IV.	AVIŲ IDENTIFIKAVIMO IR GYVULIŲ VEISLININKYSTĖS INFORMACINĖ SISTEMOS.....	9
V.	LIETUVOS JUODGALVIŲ VEISLĖS AVIŲ KILMĖS KNYGA IR PRODUKTYVUMO KONTROLĖ.....	10
VI.	VEISIMO PROGRAMOS TIKSLAI, KRITERIJAI IR VEISIMO METODAI.....	11
VII.	VEISIMO PROGRAMOS KONTROLĖS MECHANIZMAS	12
VIII.	BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS.....	13
	1 PRIEDAS. KILMĖS KNYGOS NUOSTATAI	14
	2 PRIEDAS. PRODUKTYVUMO KONTROLĖS IR VERTINIMO APRAŠAS	16
	3 PRIEDAS. AVINŲ VERTINIMAS PAGAL PALIKUONIŲ PENĖJIMOSI IR MĖSINES SAVYBES.....	19
	4 PRIEDAS. LIETUVOS JUODGALVIŲ AVIŲ VEISLĖS NAUJOS LINIJOS KŪRIMO METODIKA.....	20
	5 PRIEDAS. LIETUVOS JUODGALVIŲ AVIŲ VEISLĖS LAIKYTOJAI IR AVIŲ SKAIČIUS	27

I. PRATARMĖ

Mūsų krašto geografinė padėtis, klimatas, dirvožemis ir kitos gamtinės sąlygos yra tinkamos avių auginimui. Jau II tūkst. pr. Kr. pradžioje Lietuvos teritorijoje, sprendžiant iš išlikusių gyvūnų kaulų, tuomečiai gyventojai turėjo prisijaukinę avį.

Avys lietuviui buvo ir maistas, ir žaliava aprangai. Žiemą vilkėdavo ilgais avikailių kailiniais, nešiodavo kailines kepures, įvairius megztus drabužius, veltinius. Avis ir ėriukus skersdavo dažniausiai rudenį. Kasmet papjaudavo 46 – 85 tūkst. avių. Ypač daug avienos valgydavo kaimo gyventojai.

Lietuvos avių ūkis buvo ekstensyvus, dominavo vietinės šurkščiavilnės avys, augintos iki XX a. pirmos pusės. Tuo tarpu Lietuvos juodgalvių avių veislės atsiradimą XX a. antroje pusėje sąlygojo socialinės ir ekonominės prielaidos, kuomet vietinių avių produktyvumas pradėjo netenkinti gyventojų poreikių. Taigi, nacionalinė avininkystė buvo vystoma vietinių šurkščiavilnių, o vėliau – Lietuvos juodgalvių avių pagrindu.

Nacionalinė avininkystė – svarbi nacionalinės gyvulininkystės šaka. Kiekviena šalis saugo savo genetinius išteklius ir ieško būdų kuo platesniam jų panaudojimui vidaus ir užsienio rinkose. Lietuvos juodgalvės avys yra unikaliai savo kilme, išvaizda, biologinėmis – ūkinėmis savybėmis ir labiausiai yra prisitaikiusios prie vietos gamtinių sąlygų.

Lietuvos juodgalvių veislės avys saugomos pagal Lietuvos ūkinių gyvūnų genetinių išteklių išsaugojimo programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2015 m. gruodžio 11 d. įsakymu Nr.3D-920. Programos tikslas – apsaugoti ūkinių gyvūnų nacionalinius genetinius išteklius nuo nykimo, užtikrinti saugomų lietuviškų gyvūnų veislių populiacijų tvarumą.

2008 m. pabaigoje buvo įkurtas Lietuvos ūkinių gyvūnų genetinių išteklių apsaugos koordinavimo centras – LSMU Gyvulininkystės instituto padalinys, kuriam teisės aktų nustatyta tvarka suteikta teisė koordinuoti ūkinių gyvūnų nacionalinių genetinių išteklių kaupimą, tyrimą, stebėseną ir išsaugojimą šalies mastu. LAAA laikosi visų šio centro rekomendacijų.

Lietuvos juodgalvės avys yra pripažintos saugotomis tarptautiniu mastu ir yra įtrauktos į Pasaulio žemės ūkio gyvūnų įvairovės duomenų banką bei leidžiamą saugomų Pasaulio žemės ūkio gyvūnų įvairovės katalogą.

Lietuvoje auginamos ir saugomos dvejų nacionalinių veislių avys – Lietuvos vietinės šurkščiavilnės ir Lietuvos juodgalvės. Pagrindinis Lietuvos juodgalvių avių genofondo saugotojas yra UAB „Genetiniai ištekliai“, kur kuriama penkta Lietuvos juodgalvių linija naudojant Vokietijos juodgalvių veislės avinus, pradėtas kurti antrasis VŠ veislinis branduolys. Todėl labai svarbu, kad šis veislynas išliktų ir ateityje.

Lietuvos avių augintojų asociacija (toliau – LAAA) (Arimaičių g. 24, Pavartyčių k., Radviliškio r.) įkurta 1994 m. birželio mėn. 20 d.. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2001

m. gegužės 31 d. įsakymu Nr. 177 „Dėl asociacijų pripažinimo veislininkystės institucijomis“ LAAA pripažinta veislininkystės institucija ir jai suteikta teisė ruošti ir vykdyti veislininkystės programas, pildyti kilmės knygas ir išrašyti kilmės pažymėjimus.

Šios veisimo programos pagrindinis tikslas yra išsaugoti ir toliau gerinti Lietuvos juodgalvių veislės avių produktyvumą su veislei būdingais privalumais, numatyti veisimo tikslai bei uždaviniai. Ši veisimo programa skirta Lietuvos juodgalvių avių veisėjams, augintojams, savininkams ir kitiems asmenims prisidedantiems prie veislės išsaugojimo bei gerinimo. Programa privalo būti peržiūrima bei patvirtinama ne rečiau kaip kas dešimt metų. Veisimo programa vykdoma Lietuvos Respublikos teritorijoje. Už jos vykdymą yra atsakinga Lietuvos avių augintojų asociacija.

II. LIETUVOS JUODGALVIŲ VEISLĖS AVIŲ CHARAKTERISTIKA

Įvairiuose literatūros šaltiniuose nurodoma, kad Lietuvos juodgalvių avių veislė sukurta kryžminant vietines šurkščiavilnes avis su įvairių kultūrinių veislių aviniais. Pirmiausia (XVIII-XIX a.) vietines šurkščiavilnes avis pavieniai avių laikytojai bandė gerinti su merinosais, tačiau vėliau jų buvo atsisakyta. Mat merinosai negalėjo prisitaikyti prie drėgno vietos klimato

Išryškėjus merinosų netinkamumui vietos klimato sąlygoms, XIX a. II pusėje vietinių avių gerinimui pradėti naudoti anglų mėšinių veislių (Sautdaunų, Oksfordšyrų, Šropšyrų, Linkolnų ir kt.) avinai. Pastarieji lengviau prisitaikė prie vietos sąlygų ir davė gerus mišrinimo rezultatus. Pvz., vietinių avių ir Sautdaunų avinų mišrūnai buvo gerai įvertinti vienoje Varšuvos parodoje, kurioje Kauno apskrities Aukštadvario dvaro savininkas Podberezskis už 11 mišrūninių avių grupę gavo bronzos medalį. Tačiau užsieninių veislių avių buvo įvežama mažai ir neplaningai, o avių gerinimu užsiimdavo tik nedaugelis dvarininkų. Todėl susikūrė tik atskiri pagerintų avių branduoliai.

Tarpukario Lietuvoje sistemingesnis avių gerinimas prasidėjo nuo 1926 m., susiorganizavus kooperatinei Avių augintojų draugijai. Pastaroji platino Rytprūsių juodgalvių veislės avis ir įvežė nežymų kiekį Šropšyrų veislės avių iš Švedijos. Iki draugijos įkūrimo užsieninių veislių avis importavo kooperatinė bendrovė „Lietūkis“. Per 1924-1929 m. laikotarpį buvo išplatinta 221 Vokietijos juodgalvė avis ir 70 Šropšyrų.

Nuo 1930 m. įvežtinės Šropšyrų ir Vokietijos juodgalvės avys buvo bendrai vadinamos juodgalvėmis avimis. Jas intensyviai kryžmino su vietinėmis šurkščiavilnėmis ir kūrė mėšinių Lietuvos juodgalvių avių veislę. Spartesniai avių gerinimui nuo 1932 m. buvo organizuojami valstybiniai avių kergimo punktai. 1939 m. pabaigoje jau veikė 416 Žemės ūkio rūmams priklausančių avių kergimo punktų.

1949 m. buvo uždrausta kergti avis su vietinių šurkščiavilnių veislės aviniais. Siekiant suformuoti produktyvias veislinių avių bandas, 1952 m. buvo įkurtas Pasvalio, o 1956 m. – Telšių

valstybiniai Lietuvos juodgalvių avių veislynai, kuriems metodiškai vadovavo Gyvulininkystės ir veterinarijos mokslinio tyrimo institutas. 1958 m. šie veislynai buvo panaikinti, ir Žemės ūkio ministerijos įsakymu buvo patvirtintos 38 avių veislininkystės fermos.

1950 m. veislinių gyvulių surašymo duomenimis Lietuvos juodgalvės avys sudarė apie 21%, o 1955 m. – apie 37% visų avių. Lietuvos juodgalvių avių veislė oficialiai patvirtinta 1961 m. Siekiant ją išsaugoti, 1963 m. buvo įkurtas Šeduvos eksperimentinis ūkis (vėliau pavadintas UAB „Šeduvos avininkystė“, dabar UAB „Genetiniai ištekliai“), kuris 1964 m. patvirtintas Lietuvos juodgalvių avių veislininkystės ūkiu. 1965 m. pradžioje čia buvo laikoma 1000 avių, o 1980 m. – 2027 avys. Nuo pat pirmųjų metų ūkyje buvo vedama individuali avių veislininkystės ir produktyvumo apskaita, atliekami moksliniai tyrimai. Per 1963-1979 m. laikotarpį buvo sukurtos 4 genealoginės avinų linijos: avino Nr. 176 (ilgavilniai), Nr. 188 (mėsiniai), Nr. 538 (Oksfordaunų kilmės, mėsiniai) ir Nr. 806 (Vokietijos juodgalvių kilmės, mėsiniai). 1986-1995 m. buvo vykdoma avių selekcija pagal mėsingumą, vilnos ilgį, vilnos tankumą ir avių vislumą, o 1996-2000 m. laikotarpiu buvo gerinamas avių mėsingumas ir vislumas. Todėl Lietuvos juodgalvės avys gana mėsingos, vilningos, vislios ir pieningos, o atvesti ėriukai greitai auga ir bręsta. Jos priklauso pusiau plonavilnių mėsinių trumpavilnių avių grupei ir labai tinka vietos rinkai.

Lietuvos juodgalvės avys yra tvirtos konstitucijos, mėsingos, vilningos, pieningos (per 130 d. laktaciją duoda vidutiniškai apie 170 kg pieno) ir pakankamai vislios. Iš 100 ėriavedžių gaunama 130-170 ėriukų, kurie per parą priauga po 200-250 g ir 4,5 mėn. amžiaus sveria 28-36 kg. Suaugusio avino masė siekia 80-100 kg, o ėriavedės – 50-70 kg, nuo jų prikerpama 3-5 kg 8-10 cm ilgio, 28-33 mikronų storio baltos vilnos. Plautos vilnos išėiga svyruoja nuo 48 – 66 proc. Šios veislės avių galva trumpa, plati, tiesaus profilio. Avinų galvos profilis dažnai truputį išgaubtas. Avinai ir avys beragiai. Ausys – vidutinio ilgumo, plačios, storos. Trumpas, storas, apvalus, mėsingas, palaipsniui su kūnu susiliejančias kaklas. Ketera plati, toje pačioje linijoje kaip ir nugara. Nugara ir juosmuo – platūs, tiesūs. Apvali, plati, pakankamai gili krūtinė, išgaubti šonkauliai. Krūtinkaulis išsikišęs į priekį. Kojos statomos pakankamai plačiai ir taisyklingai. Tvirtas, bet ne masyvus skeletas. Kūnas – ilgas, apvalus, gilus. Avinai ir avys beragiai, galva, ausys ir kojos apaugusios juodais dengiamaisiais plaukais. Avims senstant, galvos ir kojų dengiamųjų plaukų juodumas blanksta, pereina į rusvumą. Ką tik atvestų ėriukų kūnas būna apaugęs įvairaus intensyvumo pilkai melsvais arba pilkai rusvais plaukais, kurie iki nujunkymo (3-4 mėn.) depigmentuojasi ir pasidaro balti. Avių skerdenos išėiga siekia 45-48%.

Ruja sezoninė, pirmas kergimas – 10–12 mėn. amžiaus

Produktyvumo kryptis – mėsinė-vilninė

Pačios geriausios grynaveislės juodgalvės avys yra sukoncentruotos UAB “Genetiniai ištekliai” ir Aurimo Bezaro, Juozapo Bartaškos, Jūrio Milišiūno ir Kęstučio Vitkaus veislinių avių bandose. Labai gaila, tačiau mūsų juodgalvės savo produktyvumu labai atsilieka nuo Estijos ir Latvijos tamsiagalvių, o ypač Vokietijos juodgalvių, sufolkų, šropšyrų, tekselių, bei kitų mėsinių veislinių avių. Šiuo metu didžiausia perspektyvą turi mėsinė avininkystė ir greit bręstančios, vislios ir riebalų nekaupiančios avys. Todėl mūsų juodgalves reikia gerinti su Vokietijos juodgalviais, sufolkais ar kitais mėsingais aviniais ir tokiu būdu pradėti kurti perspektyvų mėsinės avies modelį.

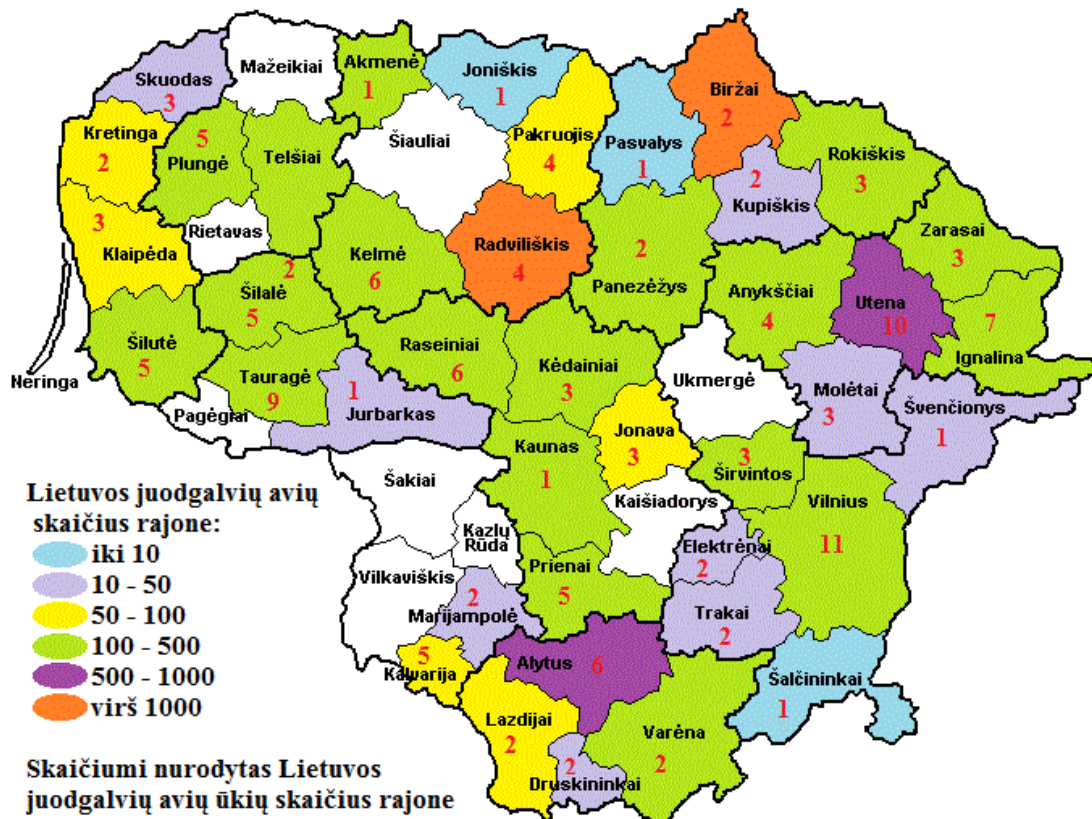
Veisimo tikslas: išsaugoti Lietuvos juodgalvių veislės genofondą. Selekcija vykdoma, siekiant padidinti gyvulių mėsingumą ir vislumą. Veisti grynuoju veisimu, išsaugant senojo genotipo Lietuvos juodgalves avis. Gerinti, ne daugiau kaip 10 proc. populiacijos, įliejant tos pačios produktyvumo krypties produktyvesnių avinų kraujo (Vokietijos juodgalvių, Oksfordaunų, šropšyrų) vienoje kartoje. Palikuonys, turintys 93,75 proc. Lietuvos juodgalvių kraujo, gali būti įrašomi į Kilmės knygos pagrindinio skyriaus B poskyrį.

III. LIETUVOS JUODGALVIŲ VEISLĖS AVIŲ POPULIACIJA IR PRODUKTYVUMO RODIKLIŲ APŽVALGA

Duomenys apie Lietuvos juodgalvių veislės avis kaupiami Valstybės įmonės Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras (toliau – ŽŪIKVC) (Vincio Kudirkos g. 18-1, Vilnius) administruojamoje Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos Avių veislininkystės posistemyje. Lietuvos avių augintojų asociacija vienija 256 narius, iš kurių 136 bandų savininkai augina Lietuvos juodgalves avis. Pagal ŽŪIKVC duomenis LJ veislės avių registruota 46192 vnt., tačiau grynaveislių, Asociacijos turimais duomenimis, auginama tik 9492, iš kurių 4789 ėriavedės.

Grynaveislių Lietuvos juodgalvių avių paplitimas Lietuvoje parodytas 1 paveikslėlyje:

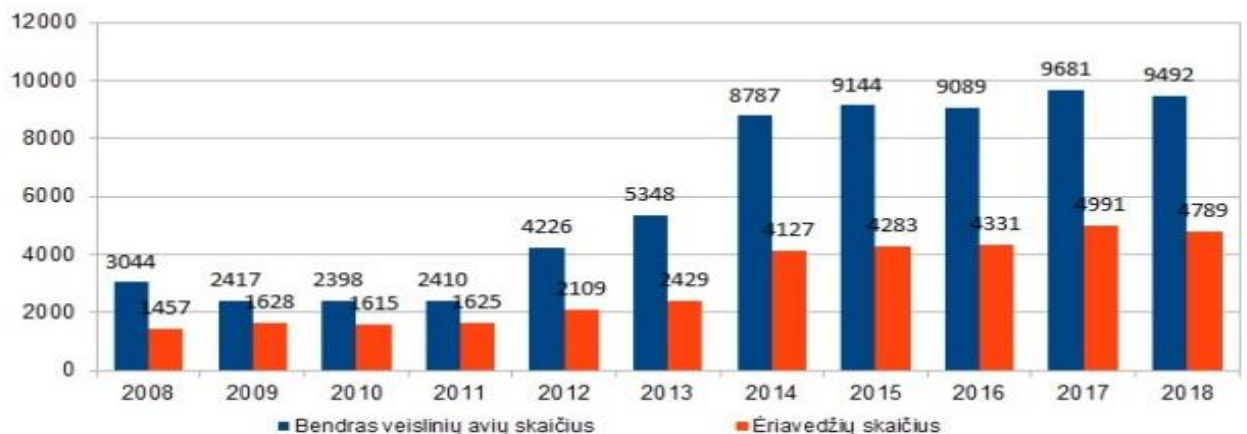

1. pav. Grynaveislių Lietuvos juodgalvių avių paplitimas Lietuvoje

1990-2003 m. avių skaičius Lietuvoje buvo sumažėjęs iki 13 tūkst. Didžioji dalis auginamų avių buvo Lietuvos juodgalvės. Veislinių LJ avių populiacijos pokyčiai pavaizduoti 2 paveikslėlyje.

Lietuvos juodgalvių avių populiacijos pokyčiai

2. pav. Lietuvos juodgalvių avių populiacijos pokyčiai

Iki 2019 m. į Kilmės knygą įrašyta 29615 Lietuvos juodgalvių avių, iš kurių 4738 suteiktas Kilmės knygos numeris.

Įvertintų Lietuvos juodgalvių veislės avių skaičius per paskutinius penkis metus pateikta 1 lentelėje.

1 lentelė. Įvertintų Lietuvos juodgalvių veislės avių skaičius per paskutinius penkis metus

Metai	Įvertinta avių		
	viso	t.t. avių	t.t. avinų
2014	473	459	14
2015	435	408	27
2016	331	304	27
2017	667	572	95
2018	1077	957	120

Nuo 2016 m. buvo pradėti vertinti avinai pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes. Per tris metus buvo įvertintas 31 avinas, iš jų 25 Lietuvos juodgalviai. Tai sudaro 80,6 proc. nuo visų įvertintų avinų. Kiek įvertinta Lietuvos juodgalvių veislės avinų, iš kokių ūkių pateikta 2 lentelėje.

2 lentelė. Kiek ir iš kokių ūkių įvertinta Lietuvos juodgalvių veislės avinų

Metai	Laikytojas	Vertintų avinų skaičius	Penėtų avinukų skaičius
2016	UAB „Genetiniai ištekliai“ (buvusi UAB "Šeduvos avininkystė")	5	43
	Aurimas Bezaras	1	10
	Jūrio Milišiūno	1	10
2017	Aurimas Bezaras	2	20
	Regina Glebavičienė	1	10
	UAB „Genetiniai ištekliai“ (buvusi UAB "Šeduvos avininkystė")	2	18
	Jūrio Milišiūno	2	19
2018	Lina Drazdauskaitė	2	20
	Juozas Gustas	1	10
	Aurimas Bezaras	1	10
	Kęstutis Vitkus	2	19
	UAB „Genetiniai ištekliai“ (buvusi UAB "Šeduvos avininkystė")	5	45

Kontroliuotų avinukų vidutiniai kontrolės duomenys pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Kontroliuotų avinukų vidutiniai kontrolės duomenys

Metai	Kontroliuotų avinukų skaičius	Amžius dienomis, pasiekus 42/45 kg svorį: (vidurkis)	Priesvoris per parą per kontrolinio penėjimo laikotarpį, g (vidurkis)	Pašarų sąnaudos priesvorio vienetai, MJ AE (vidurkis)	Skerdenos išeiga, % (vidurkis)
2016	63	192,3	231	74,88	41,76
2017	87	205,6	216,7	100,5	40,99
2018	84	205,6	221,7	116,09	43,12

Veislės privalumai:

- Gerai prisitaikysios prie vietos klimatinėjų ir laikymo sąlygų;

- Atsparios ligoms;
- Ištvėrimingos;
- Pasižymi geromis vilnos ir mėsos savybėmis;
- Pieningos ir pakankamai vislios.

Lietuvos juodgalvės avys gali būti naudojamos šiems tikslams:

- Veislei (populiacijos viduje ir gerinant kitas veisles);
- Ekologiniuose ūkiuose;
- Šeimos ūkyje kaip universali avis mėšai ir vilnai;
- Gamtos apsaugos programos įgyvendinimui nacionaliniuose, regioniniuose parkuose;
- Dalyvavimui Nykstančių veislių išsaugojimo programoje;
- Genofondo saugojimui;
- Eksportui.

IV. AVIŲ IDENTIFIKAVIMO IR GYVULIŲ VEISLININKYSTĖS INFORMACINĖ SISTEMOS

Veisimo programoje dalyvaujančios avys registruojamos ir identifikuojamos vadovaujantis 2003 m. gruodžio 17 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 21/2004, nustatančiu avių ir ožkų identifikavimo bei registravimo sistemą ir iš dalies pakeičiančiu reglamentą (EB) Nr. 1782/2003 bei direktyvas 92/102/EEB ir 64/432/EEB (OL 2004 specialusis leidimas, 3 skyrius, 42 tomas, p. 56), su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais 2010 m. birželio 14 d. Komisijos reglamentu (ES) Nr. 506/2010 (OL 2010 L 149, p. 3). Ūkinių gyvūnų laikymo vietų registravimo ir jose laikomų ūkinių gyvūnų ženklavimo ir apskaitos tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2003 m. birželio 16 d. įsakymu Nr. 3D-234 „Dėl Ūkinių gyvūnų laikymo vietų registravimo ir jose laikomų ūkinių gyvūnų ženklavimo ir apskaitos tvarkos aprašo patvirtinimo“ 2012 m. vasario 14 d. įsakymo Nr. 3D-105 redakcija. Avys ženklinamos įprastiniu ausies įsagu ir registruojamos ŽŪIKVC Ūkinių gyvūnų registravimo ir identifikavimo informacinės sistemos centrinėje duomenų bazėje (toliau- ŪGRIS CDB).

Vadovaujantis Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2015 m. gruodžio 22 d. įsakymu Nr. 3D-946 „Dėl Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos nuostatų ir Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos duomenų saugos nuostatų patvirtinimo“, yra sukurtas ŽŪIKVC Gyvulių veislininkystės informacinės sistemos Avių veislininkystės posistemis (toliau – GYVIS AVIS), kurio funkcijos – įvesti, kaupti, apdoroti, sisteminti, saugoti, tvarkyti veislinių avių kilmės, produktyvumo, vertinimo duomenis.

V. LIETUVOS JUODGALVIŲ VEISLĖS AVIŲ KILMĖS KNYGA IR PRODUKTYVUMO KONTROLĖ

Jau nuo 1934 m. Lietuvos avių augintojų draugija buvo pradėjusi vesti avių kilmės knygas, į kurias rašė grynaveisles juodgalves ir šropšyrų veislės avis. Šių veislių mišrūnai buvo įrašomi į pagalbines knygas. Per 1934-1939 m. laikotarpį buvo įrašyti 1845 grynaveisliai avinai ir 2234 avys.

Pirmasis Lietuvos juodgalvių avių Valstybinės kilmės knygos tomas išleistas 1963 m. o paskutinis (13-asis) – 1993 m., į kuriuos įrašyti 899 avinai ir 8402 avys. Nuo 2003 m. vėl atnaujintas KK vedimas ir iki 2019 m. įrašyta 4738 Lietuvos juodgalvių veislės avių. Duomenys buvo kaupiami LAAA duomenų bazėje.

Kilmės knygų duomenys bus kaupiami, sisteminami ir saugomi ŽŪIKVC GYVIS AVIS. Į Lietuvos juodgalvių veislės avių kilmės knygą savininkų prašymu bus įrašomos selekcinėje programoje dalyvaujančios Lietuvos juodgalvių veislės avys ir jų prieauglis kurių nustatyta tapatybė, suženklinti, registruoti ŽŪIKVC ŪGRIS CDB ir vykdoma produktyvumo kontrolė. Kilmės knygos nuostatai pateikti 1 priede.

Kilmės pažymėjimai suformuojami ir automatiškai registruojami ŽŪIKVC GYVIS AVIS. Kilmės pažymėjimai ir kiti avių apskaitos dokumentai oficialiai pripažįstami, jeigu jie buvo suformuoti ir išduoti tiesiogiai iš ŽŪIKVC GYVIS AVIS.

Veisimo programoje dalyvaujančių avių produktyvumo kontrolės ir vertinimo vykdymo aprašas pateikiamas 2 priede. Avių vertinimas atliekamas pagal Avių vertinimo taisykles, patvirtintas LAAA Tarybos posėdyje 2018 m. rugsėjo mėn. 2 d., protokolo Nr. 4. Pirminę veislininkystės apskaitą tvarko pats avių laikytojas arba jo įgaliotas atstovas. Visos bandos produktyvumo kontrolę teisės aktų nustatyta tvarka vykdo ŽŪ Ministro įsakymais ir kitais galiojančiais teisės aktais paskirta veislininkystės institucija.

Avinų vertinimas pagal palikuonių penėjimosi ir mėsinės savybes bus atliekamas UAB „Genetiniai ištekliai“ veikiančioje avinų kontrolinio penėjimo stotyje. Duomenys kaupiami ŽŪIKVC GYVIS duomenų bazėje. Kiekvienoje veisimo programoje dalyvaujančioje bandoje kasmet reikėtų patikrinti 1- 2-jų avinų įtaką palikuonių penėjimosi ir mėsinėms savybėms, o UAB „Genetiniai ištekliai“ – 4-ių avinų.

Ėriukų kontrolinio penėjimo duomenys suteiks papildomos informacijos apie paties gyvūno ir jo tėvų produktyvias savybes bei jų perdavimą palikuonims. Tyrimų rezultatai padės ūkininkams lengviau apsispręsti dėl avių veislės (o tuo pačiu ir dėl veislinio avino) pasirinkimo savo ūkyje, siekiant gauti kuo daugiau ir kokybiškesnės mėsos mažiausiomis pašarų sąnaudomis. Tolesnio veisimo tikslas – didinti ėriukų augimo intensyvumą, mėsingumą bei skerdenos išėigą ir kokybę. Kontrolinio penėjimo rezultatai pateikti 2 – 3 lentelėse. Avinų vertinimas pagal palikuonių penėjimosi ir mėsinės savybes aprašytas 3 priede.

VI. VEISIMO PROGRAMOS TIKSLAI, KRITERIJAI IR VEISIMO METODAI

Šios programos tikslas – išsaugoti ir toliau gerinti Lietuvos juodgalvių veislės avių produktyvumą su veislei būdingais privalumais, numatyti veisimo tikslus bei uždavinius. Didinti veislinių Lietuvos juodgalvių avių skaičių ir palaikyti kryptingą jų auginimą bei platinimą. Sėkmingam programos vykdymui būtina:

- veiksmingiau naudoti produktyvių avių veislių genetinį potencialą;
- veislinius avinus vertinti pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes;
- pradėti avių skerdenų vertinimą pagal SEUROP sistemą;
- produktyviose veislinių avių bandose skatinti avių dirbtinį sėklinimą;
- vykdyti avių produktyvumo kontrolę ir eksterjero vertinimus;
- veisimo programoje dalyvaujančiose kergimui naudoti tik įvertintus ne žemesne nei I klasė veislinius avinus;
- veisimo programoje dalyvaujančiose bandose kergimui pradėti naudoti avinus, įvertintus pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes;
- prioritetu laikyti veislinių avių vertinimą ir duomenų pateikimą;
- skatinti veislinių avių augintojus naudoti pažangesnes ėriukų šėrimo ir priežiūros technologijas;
- didesnę dėmesį skirti produktyvių grynaveislių avinų įsigijimui (bandų kūrimui bei gerinimui);
- Skatinti naujų avių veislynų kūrimą.

Veisimo programos kriterijai:

- atrankos ir parankos būdu formuoti stambaus tipo gyvulius;
- formuoti gyvulius, kurie turėtų ilgą, pakankamai gilų liemenį, gerai išvystytus nugaros, juosmens, strėnų ir šlaunų raumenis, neturėtų eksterjero trūkumų;
- didinti pieningumą ir gerinti reprodukcinės savybes;
- didinti skerdenos išėigą ir gerinti jos kokybę;
- atsižvelgiant į produktyvumo kontrolės, eksterjero vertinimus ir skerdenų vertinimo pagal SEUROP sistemos duomenis pirmenybę teikti gyvūnams, kurių rezultatai aukštesni už vidurkį;
- išlaikyti gerą pašarų išnaudojimą.

Veisimo programos kriterijų rodikliai kurių siekiama:

- Kiekvienais metais įvertinti ne mažiau kaip 1000 avių eksterjerą;

- Kontrolinio penėjimo stotyje įvertinti ne mažiau kaip 10 avinų pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes.

Avių bandose dalyvaujančiose Lietuvos juodgalvių veisimo programos įgyvendinime, reikia taikyti grynąjį veisimą (kergti tos pačios veislės avis). Poruojant grynaveisles avis, būtina vengti artimo giminingo veisimo (brolių-seserų, tėvų-dukterų, motinų-sūnų). Mažose bandose veisti avis reikėtų uždarų populiacijų metodu.

4 lentelė. **Avių veisimo schema**

Tėvai	A x 1	B x 2	C x 3	D x 4
I kartos palikuonys	A1 x 4	B1 x 1	C1 x 2	D1 x 3
II kartos palikuonys	A2 x 3	B2 x 4	C2 x 1	D2 x 2
III kartos palikuonys	A3 x 2	B3 x 3	C3 x 4	D3 x 1
IV kartos palikuonys	A4 x 1	B4 x 2	C4 x 3	D4 x 4
A, B, C, D – avių geneologinės šeimos 1, 2, 3, 4 – kergimui naudojami avinai				

Įterpiamasis kryžminimas – mėsingumo gerinimui naudojami Sufolko, Vokietijos juodgalvių ir kitų produktyvesnių, tačiau tos pačios produktyvumo krypties veislių avinai, kur gautos pagerintos Lietuvos juodgalvės avytės vėl kergiamos su Lietuvos juodgalviais aviniais, o pagerinti avinukai naudojami reprodukcijai. Antros kartos palikuonys gali būti veisiami tarpusavyje.

Siekiant išsaugoti Lietuvos juodgalvių veislę ir konkuruoti avienos rinkoje, 2015 m. buvo pradėta kurti mėsingesnė, greičiau bręstančių avių linija, kergimui naudojant Vokietijos juodgalvius avinus. Lietuvos juodgalvių veislės avių naujos linijos kūrimo metodika pateikiama 4 priede.

Bandoje dalyvaujančioje Lietuvos juodgalvių veisimo programos įgyvendinime, avių grupei galima priskirti tik 1 aviną (grupinis kergimas) arba kiekvieną avį kergti individualiai (rankinis kergimas). Avių bandoje turėtų būti 70-75% ėriavedžių, 20-25% pakaitinių avyčių ir 2-4% veislinių avinų.

Prieauglį galima kergti 8-10 mėn. amžiaus. Vienam avinui per sezoną galima leisti sukergti iki 50 avių (patikimiausia – 25-30).

VII. VEISIMO PROGRAMOS KONTROLĖS MECHANIZMAS

Siekiant užtikrinti veisimo programos įgyvendinimo veiksmingumą, tinkamumą, kokybę ir nuoseklumą bus vykdomas veisimo programos vidinis tikrinimas, priežiūra ir stebėjimas. Kontrolės mechanizmas apims ne tik esamą bet ir buvusią veiklą. Bus nagrinėjami ir lyginami pasiekti rezultatai su ankstesnių metų rezultatais, nustatomi ir koreguojami siektini rodikliai atsižvelgiant į rezultatus ir galimybes.

Vidinę veisimo programos vykdymo eigą prižiūrės, koordinuos ir kontrolę atliks LAAA Taryba.

Nustačius, kad nesilaikoma veisimo programos tikslų bus imtasi tinkamų priemonių užtikrinti ir ištaisyti dėl to susidariusią padėtį ir išsiaiškinti, kokių veiksmų reikia imtis, kad tai nebeprisikartotų ateityje, kad selekcinės programos būtų laikomasi..

Iš kilmės knygos avys gali būti išbrauktos paaiškėjus, kad jų kilmės duomenys yra klaidingi, suklastoti ar neatitinka nustatytų reikalavimų.

Jei avių laikytojas kelis kartus pateikia neteisingus duomenis, LAAA turi teisę atsisakyti įrašyti į kilmės knygą tos bandos avis.

Veisimo programos rezultatai kiekvienais metais bus pristatomi, aptariami ir esant būtinybei koreguojami LAAA visuotiniame narių susirinkime ir/ ar tarybos susirinkimuose.

VIII. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

Lietuvoje auginamų veislinių avių veisimo programoje 2019 – 2029 metams yra numatytos pagrindinės veislininkystės darbo priemonės, padėsiančios užtikrinti šalyje veislinės avininkystės plėtrą. Tik produktyvaus veislinio avių prieauglio išauginimas gali patenkinti pirkėjus, norinčius steigti avių veislynus ar plėsti turimas bandas.

Šia programa galės vadovautis Lietuvos avių augintojų asociacija, avių augintojai, veislininkystės specialistai bei kitos tarnybos ir institucijos, kurių veikla susijusi su avių ūkio apskaita bei kontrole.

Programos diegimas bus koordinuojamas pagal veislinių avių produktyvumo kitimą. Apibendrinus kasmet gautus rezultatus, programa gali būti koreguojama.

* * *

Lietuvos juodgalvių veislės avių veisimo programa svarstyta ir jos pagrindiniams teiginiams pritarta Lietuvos avių augintojų asociacijos Tarybos posėdyje 2019 m. birželio mėn. 15 d. (protokolo Nr. 2019/01).

NAUDOTA LITERATŪRA

1. Šveistienė E. Avininkystė nuo seniausių laikų iki 1990 m. Baisogala. 2010.
2. Šveistienė E. Lietuvos juodgalvės avys. Žinynas. Vilnius. 1988.
3. Zapasnikienė B. Ėriukų kontrolinis penėjimas: Metodiniai nurodymai. Baisogala. 2007.
4. Zapasnikienė B. Lietuviškos avių veislės. Baisogala 2015.
5. Zapasnikienė B. Mėsinės avys: monografija. Baisogala.2003.
6. <https://gic.lsmuni.lt/lt/gyvunai/avys/lietuvos-juodgalves-avys>

1 PRIEDAS. KILMĒS KNYGOS NUOSTATAI

1. Kilmēs knyga sudaryta iš 2 skyrių: Pagrindinio, Papildomo.
  - 1.1. Pagrindinis skyrius turi A ir B poskyrius.
  - 1.2. Papildomas skyrius neturi savo poskyrių.
2. Pirmą kartą į kilmės knygos skyrius (poskyrius) palikuonys įrašomi atsižvelgiant į tėvų kilmę ir jų įrašymą į tam tikrą kilmės knygos skyrių (poskyrį).
3. Į kilmės knygą bus įrašomi tik tie gyvūnai, kurie atitinka lentelėje nurodytus kriterijus ir turi žinomas dvi kartas (turi būti gyvūnui nurodytas T, TT, TM, M, MT ir MM) ir atitinka kilmės knygos reikalavimus.
4. Gyvūnai, kurių tėvo ir motinos skyrių, poskyrių ir klasių derinys nėra aprašytas, neįrašomi į kilmės knygą.

5 lentelė. Kriterijai įrašymo į KK

Palikuonis įrašomas į		Tėvo informacija			Motinos informacija		
Skyrius	Poskyris	Skyrius	Poskyris	Klasė	Skyrius	Poskyris	Klasė
Pagrindinis	A	Pagrindinis	A	I	Pagrindinis	A	I
		Pagrindinis	A	I	Pagrindinis	B	I arba II
Pagrindinis	B	Pagrindinis	B	I arba II	Pagrindinis	A	I
		Pagrindinis	B	I arba II	Pagrindinis	B	I arba II arba III
Papildomas	-	Pagrindinis	A	I	Papildomas	-	III
		Pagrindinis	B	I arba II	Papildomas	-	III
Papildomas		Papildomas	-		papildomas	-	
Papildomas		Pagrindinis	A, B		neįrašyta	-	

5. Atlikus avių individualų įvertinimą, jie gali būti perkelti į kitą kilmės knygos poskyrį atsižvelgiant atitiktį veislei, vertinimo balą (raumeningumą, eksterjerą, vilną).

6. Į A poskyrį įrašomos avys, kurių tėvas buvo įrašytas į A poskyrį, o motina į ne žemesnį kaip B poskyrį. Atitiktis veislės tipui, raumeningumas ir eksterjeras, vilna turi būti įvertinti avinams ne mažiau kaip I klase, avims ne mažiau II klase.

7. Į B poskyrį įrašomos avys, kurių tėvas buvo įrašytas į kilmės knygos B poskyrį, o motina į ne žemesnį kaip B poskyrį. Atitiktis veislės tipui, raumeningumas ir eksterjeras, vilna įvertinti ne mažiau kaip II klase, avims ne mažiau III klase.

8. Į kilmės knygos papildomą skyrių įrašomos avys, atitinkančios veislės tipą. Atitiktis veislės tipui, raumeningumas, eksterjeras, vilna turi būti įvertinti ne mažiau kaip II klase, avims ne mažiau III klase.

9. Veislės gerinimo programoje dalyvaujančių avių palikuonys įrašomi į papildomą skyrių.

10. Palikuonys, turintys 93,75 proc. Lietuvos juodgalvių kraujo, jau gali būti įrašomi į Kilmės knygos pagrindinio skyriaus B poskyrį.

11. Iš kitų šalių įvežtos avys įrašomas į tą skyrių (poskyrį), kuris nurodytas avies kilmės pažymėjime arba, jei nenurodytas, – įrašomas į tą kilmės knygos poskyrį, kurio kriterijus jis atitinka pagal nuostatus, nurodant jo individualų numerį ir kilmės knygos, į kurią avis buvo pirmą kartą įrašyta, numerį.

12. Įrašant į kilmės knygą registruojami šie duomenys: avies savininkas, jo adresas, ūkio kodas, telefono numeris, atvedimo vieta, data, lytis, spalva, individualus numeris, tėvų ir motinų individualūs numeriai, eksterjero vertinimo rodikliai, produktyvumo kontrolės duomenys (atvesto ėriuko svoris, svoris atjunkymo metu, vertinimo metu), avinų vertinimo pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes rodikliai, kilmės knygos skyriai (poskyriai).

2 PRIEDAS. PRODUKTYVUMO KONTROLĖS IR VERTINIMO APRAŠAS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Šis veislinių avių vertinimo procedūrų aprašas skirtas avių vertinimui ir produktyvumo kontrolei vykdyti (toliau - Aprašas).
2. Aprašas skirtas Lietuvos avių augintojų asociacijos vadovui, asociacijos specialistams – vertintojams (toliau - Vertintojas) bei veisimo programoje dalyvaujančios bandos savininkui ar jo atstovui.
3. Aprašas parengtas vadovaujantis Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2003 m. birželio 16 d. įsakymo Nr. 3D-234 „Dėl Ūkinių gyvūnų registravimo ir ženklavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo (su vėlesniais pakeitimais), valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2002 m. gegužės 16 d. Nr. 223 „Dėl ūkinės paskirties gyvūnų gerovės reikalavimų patvirtinimo“, Lietuvos avių augintojų asociacijos 2018 m. rugsėjo 2 d. Tarybos posėdžio, protokolo Nr. 4, patvirtintomis „Avių vertinimo taisyklėmis“, Tarptautinio gyvulių apskaitos komiteto (ICAR) reikalavimais ir kitais veislininkystę reglamentuojančiais teisės aktais.

II. KELIAMI REIKALAVIMAI

4. Pripažinta veislininkystė institucija Lietuvos avių augintojų asociacija (toliau – LAAA) organizuoja veislinių avių, ėriavedžių ir veislinių avinų produktyvumo kontrolę ir vertinimus, kuriuos atlieka baigę kursus ir pažymėjimus turintys avių vertinimo specialistai.
5. Avių vertinimas vykdomas vadovaujantis Avių vertinimo taisyklėmis.
6. Avių produktyvumo kontrolės ir vertinimo vykdymui keliami reikalavimai:
  - 6.1. kontroliuojamos ir vertinamos avys turi būti suženklintos;
  - 6.2. turi būti tvarkoma apskaita, vadovaujantis Ūkinių gyvūnų registravimo ir ženklavimo taisyklėmis ir Avių vertinimo taisyklėmis.
7. Avių bandos savininkas, norėdamas, kad jo avių banda būtų kontroliuojama ir vertinamos avys, teikia prašymą LAAA dėl Sutarties avių produktyvumo kontrolės ir vertinimo paslaugos (toliau – Sutartis) pasirašymo. Sutarties neatsiejama dalis yra ir Sutarties 1 priedas, kur pateikiamas vertinimo paslaugų užsakymas ir 2 priedas, kuriame nurodomos avių vertinimo paslaugos kainos.
8. Pasirašius Sutartį, vienas egzempliorius atiduodamas bandos savininkui, o kitas lieka LAAA ir saugoma 10 metų LAAA buveinėje.

III. KONTROLĖS ORGANIZAVIMAS

9. Pirmą kartą į bandą atvykęs LAAA darbuotojas užveda ūkyje privalomus vesti apskaitos žurnalus, apmoko bandos savininką, kaip teisingai reikia juos pildyti.

10. Pirminę bandos veislininkystės apskaitą tvarko pats bandos savininkas ar jo įgaliotas asmuo.

11. Veisimo programoje dalyvaujančiose bandose laikomi ėriukai turi būti pasverti tik atvesti (1 paros laikotarpyje), 50 dienų ir 110 dienų amžiaus.

12. Jei atvesto ėriuko svoris yra nežinomas, tuomet užskaitomas veislei būdingas vidutinis atvesto ėriuko svoris, atsižvelgiant į lytį ir gimimo tipą (atvestų ėriukų skaičių). Po vieną atvestiems avinukams užskaitomas 4,5 kg, o avytėms – 4,0 kg svoris. Dvynukams avinukams – po 3,5 kg, o avytėms – po 3,0 kg.

13. Svėrimus atlieka bandos savininkas, duomenis surašo į „Avių kergimo, ėriavimosi ir prieauglio augimo apskaitos žurnalą“.

14. Pasibaigus ėriavimuisi, bet ne vėliau kaip einamųjų metų liepos 1 d. „Avių kergimo, ėriavimosi ir prieauglio augimo apskaitos žurnalas“ yra pateikiamas LAAA. Gautus duomenis LAAA atsakingas darbuotojas suveda į ŽŪIKVC GYVIS AVIS.

15. Veisimo programoje dalyvaujančiose bandose avys kergiamos tik su I klase įvertintais veisliniais aviniais. Kergimo metu avinas turi būti registruotas kergiamų avių bandoje.

IV. VERTINIMO ORGANIZAVIMAS

16. Avys vertinamos, vadovaujantis galiojančiomis Avių vertinimo taisyklėmis.

17. Avių bandos savininkas, norėdamas, kad jo avių banda būtų įvertinta, teikia prašymą LAAA dėl avių vertinimo.

18. Vertinimas atliekamas per 30 kalendorinių dienų nuo prašymo gavimo.

19. Vertinimas atliekamas pagal LAAA vadovo patvirtintą ir iš anksto su bandos savininku suderintą grafiką.

20. Vertintojas ūkyje apsilanko vieną kartą per metus, esant reikalui ir dažniau. Vertinimas vykdomas, priklausomai nuo kergimo sezono, dažniausiai rudenį, vertinami avies išoriniai požymiai (eksterjeras, raumeningumas, vilna).

21. Avių įvertinimo duomenys, vertinime dalyvaujančių asmenų, surašomi į Avių (avinų) vertinimo aktą.

22. Avių bandos savininkas privalo sudaryti tinkamas sąlygas avių vertinimui: vertinimas gali būti atliekamas lauke, esant tinkamoms oro sąlygoms ir savininkui turint tinkamus aptvarus, kuriuose galima vertinamas avis gerai apžiūrėti, arba vertinimas atliekamas tvarte. Abiem atvejais vertinamos avys fiksuojamos, tačiau taip, kad kūnas nebūtų įsitempęs.

23. Avytės ir avinukai vertinami ne jaunesni, kaip 6 mėn. amžiaus.
24. Suaugusios avys ir avinai vertinami 2 m. amžiaus.
25. Avims vertinamas eksterjeras, raumeningumas ir vilna. Išoriniai požymiai vertinami maždaug 1 mėn. po kirpimo. Vertinamas gyvulys yra pasveriamas. Vertintojas apžiūri vertinamą gyvulį iš visų pusių, vertindamas kūno formas, atskirų kūno dalių išsivystymą, proporcingumą, nugaros tiesumą, laikyseną, kojų pastatymą, išorinius lytinius organus, dantų sąkandį.
26. Palpuojant vertinamas raumenų išsivystymas pečių, nugaros, šlaunų srityje, ėmitimas, tešmens struktūra.
27. Vertinant vilną, ji apžiūrima krūtinės, nugaros, šlaunų, pilvo, srityje. Vertinamas vilnos tankumas, minkštumas, vienodumas plake, spalva, riebalinio prakaito kiekis, plonumas mikronais (jei yra galimybė), pigmentinių plaukelių buvimas, galvos, kojų, pilvo apaugimas, vilnos ilgumas ir svoris:
  - 27.1. Kirpimo metu vilnos ilgumą pamatuoja ir ją pasveria bandos savininkas;
  - 27.2. Svėrimo rezultatus surašo į "Avių svorio ir vilnos produkcijos apskaitos žurnalą" ir pateikia LAAA.
28. Po vertinimo visi duomenys iš Avių (avinų) vertinimo aktų yra suvedami į ŽŪIKVC GYVIS AVIS.
29. Bandos savininkas kiekvieną mėnesį privalo pildyti apskaitos formas, nurodant gyvulių įvykių pokyčius per mėnesį.
30. Pildomos apskaitos formos:
  - 30.1. avių kergimo, ėriavimosi ir prieauglio augimo apskaitos žurnalas;
  - 30.2. avių svorio ir vilnos produkcijos apskaitos žurnalas.

V. SUTARTIES NUTRAUKIMAS

31. Bet kuri iš Šalių turi teisę vienašališkai nutraukti Sutartį savo iniciatyva, apie tai raštu, siunčiamu registruotu laišku ar elektroniniu paštu ne vėliau kaip prieš 30 (trisdešimt) kalendorinių dienų informuodama kitą Šalį. Bandos savininkas turi teisę šiuo pagrindu nutraukti Sutartį tik tada, kai yra visiškai atsiskaitęs su LAAA už visas suteiktas Paslaugas, sumokėjęs delspinigius, jei, dėl vėluojančių atsiskaitymų už Paslaugas, tokių buvo apskaičiuota.

3 PRIEDAS. AVINŲ VERTINIMAS PAGAL PALIKUONIŲ PENĖJIMOSI IR MĖSINĖS SAVYBES

1. Avinų vertinimas pagal palikuonių penėjimosi ir mėsinės savybes vykdomas vadovaujantis Avinų vertinimo pagal palikuonių penėjimosi ir mėsinės savybes taisyklėmis, patvirtintomis 2021 m. rugsėjo 30 d. LAAA Tarybos posėdžio protokolu Nr. 2021/03 (toliau - Taisyklės), kurios nustato mėsinų avių kergimui naudojamų veislinių avinų patikrinimo pagal palikuonių penėjimosi ir mėsinės savybes tvarką.

2. Taisyklės parengtos vadovaujantis 1990 m. gegužės 10 d. Komisijos Sprendimu Nr. 90/256/EEB, nustatančiu grynaveislių avių ir ožkų produktyvumo kontrolės bei jų genetinės vertės nustatymo metodus.

3. Avinų vertinimo pagal palikuonių penėjimosi ir mėsinės savybes procese dalyvauja:

3.1. avių augintojas, kuris yra atsakingas už pirminių duomenų surašymą ir pateikimą kitiems proceso dalyviams;

3.2. UAB „Genetiniai ištekliai“ avių kontrolinio penėjimo stotis (toliau – Stotis), kurioje atliekamas kontrolinis avinų palikuonių (avinukų) (toliau – avinukų) auginimas, penėjimas ir skerdimas;

3.3. Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos Gyvulininkystės selekcijos, veislinės vertės nustatymo ir sklaidos centras (toliau – Centras), kuris yra atsakingas už avinukų DNR tyrimus, ultragarsinį skenavimą, skerdenų ir mėsos kokybės vertinimą, tyrimų metu gautų duomenų apdorojimą ir duomenų pateikimą ŽŪIKVC;

3.4. ŽŪIKVC, kurio administruojamoje GYVIS AVIS kaupiami vertinamų avinukų kontrolinio penėjimo ir skerdimo duomenys;

3.5. LAAA atsižvelgdama į avių laikytojų prašymus, tvirtina avinų, vertinamų pagal palikuonių penėjimosi ir mėsinės savybes, sąrašą.

4. Avinai įvertinami palyginant jų palikuonių penėjimosi ir mėsinų savybių vertinimo rezultatus su tos pačios veislės palikuonių, gautų iš skirtingų avinų, produktyvumu, o gauti duomenys naudojami įgyvendinant avių selekcines (gerinimo) programas.

4 PRIEDAS. LIETUVOS JUODGALVIŲ AVIŲ VEISLĖS NAUJOS LINIJOS KŪRIMO METODIKA

DARBO PAGRINDIMAS IR TIKSLAS

Lietuvos juodgalvės avys yra geriausiai prisitaikiusios prie vietos laikymo ir šėrimo sąlygų, jos sudaro apie 25 proc. visų Lietuvoje auginamų avių. Nors ši veislė pasižymi neblogu mėsingumu, vilningumu, vislumu, pieningumu bei augimu, tačiau šiek tiek atsilieka nuo Vokietijos juodgalvių, Tekselių, Sufolko ir kitų į Lietuvą įvežtų mėsinė veislių avių.

Lietuvos juodgalvės buvo išvestos mišrinant Lietuvos vietines šurkščiavilnes avis su mėsiniais Vokietijos juodgalviais bei vilniniais Anglijos Šropšyrų veislės aviniais. Veislė oficialiai patvirtinta 1961 m. Vėliau (1958 – 1968 m.) Lietuvos juodgalvės buvo gerintos su Oksfordauno ir Sufolko veislių aviniais, atliekant griežtą atranką ir porų parinkimą. 1964 m. įkurtas Lietuvos juodgalvių avių veislininkystės ūkis (dabartinė UAB „Genetiniai ištekliai“). Šių avių veislynas buvo ir yra pagrindinis Lietuvos juodgalvių avių genofondo saugojimas ir Gyvulininkystės instituto (dabar LSMU GI) mokslinių tyrimo bazė. 1969 – 1983 m. laikotarpiu čia buvo sukurtos genealoginės linijos: avino Aro Nr. 176 (ilgavilniai), avino Pūkio Nr. 188 (vislieji), avino Povo Nr. 538 (mėsiniai), avino Žaibo Nr. 906 (tankiavilniai). 1989 – 1995 m. laikotarpiu buvo vykdoma avių selekcija pagal mėsingumą, vilnos ilgį, vilnos tankumą ir avių vislumą. Todėl mūsų juodgalvės gana mėsingos, greitai auga ir bręsta. Suaugę avinai sveria 80 – 100 kg, ėriavedės – 50 – 70 kg, nuo jų prikerpama 3 – 4 kg 8 – 10 cm ilgio ir 28 – 33 mikronų storio baltos vilnos. Iš 100 ėriavedžių gaunama 120 – 150 ėriukų, kurie iki nujunkymo per parą priauga po 200 – 250 g, o skerdenos išeiga siekia 45 – 48 proc. Pagal produktyvumo kryptį Lietuvos juodgalvės avys priklauso pusiau plonavilnių mėsinė trumpavilnių avių grupei. Jų vilna balta, bet galva, ausys ir kojos apaugusios juodais dengiamaisiais plaukais, avinai ir avys beragiai.

Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis 2014 m. spalio 1 d. buvo užregistruota per 40 tūkst. Lietuvos juodgalvių veislės avių. Lietuvos avių augintojų asociacijos vedamoje apskaitoje žinomos kilmės priskaičiuojama apie 39,6 tūkst. grynaveislių, įrašytų į registrą – 22048 avių, iš kurių Kilmės knygos numeris suteiktas tik 2865 avims. Nors veislinių Lietuvos juodgalvių avių skaičius yra stabilus, tačiau nuo 1988 m. pradėjus šalyje auginti užsieninių veislių avių, atsirado realus pavojus grynaveislėms išnykti. Veislės saugumą apsprendžia ne tik ėriavedžių ir avinų skaičius populiacijoje, bet ir veislinių bandų, užtikrinančių pilną genealoginę struktūrą, skaičius. Pagrindinė veislinių Lietuvos juodgalvių avių augintoja ir platintoja yra UAB „Genetiniai ištekliai“. Valstybės remiamas veislynas saugo lietuviškas juodgalves uždaru populiacijų metodu. Tokiu būdu išsaugomos vertingiausios veislės branduolys, konsoliduojamos veislei naudingos savybės, tačiau per ilgesnį laiką padidėja populiacijos homozigotiškumas. Siekiant didinti veislės

heterozigotiškumą galimi du keliai. Vienas – išlaikyti ne mažiau 10 valstybės remiamų pilnos genealoginės struktūros bandų. Antras – kuriant veislėje bent vieną naują liniją pagal norimą užtvirtinti požymį. Kadangi didžiausią perspektyvą Lietuvoje turi greitai bręstantis ir riebalų nekaupiančios mėsinės avys, o mūsų juodgalvės pagal mėsingumą atsilieka nuo savo pirmtakių Vokietijos juodgalvių, būtų tikslingiausia įterpiamuoju veisimo metodu šio kraujo įlieti, padidinant ėriukų augimo intensyvumą, raumeningumą bei skerdenos išėigą. Palyginus Lietuvos ir Vokietijos juodgalvių avių produktyvumą matyti, kad užsieninės avys yra apie 20 proc. stambesnės ir raumeningesnės (6 lentelė).

6 lentelė. Lietuvos ir Vokietijos juodgalvių avių produktyvumo palyginimas

Rodikliai	Lietuvos juodgalvės	Vokietijos juodgalvės
Avių vislumas, proc.	140 – 160	150 – 180
Atvesto ėriuko svoris, kg	3,0 – 4,0	3,5 – 4,5
12 mėn. avytės svoris, kg	40 – 50	50 – 60
12 mėn. avinuko svoris, kg	50 – 60	60 – 80
Prieauglis per parą, g	200 – 300	250 – 400
Skerdenos išėiga, proc.	45 – 48	48 – 50
Ėriavedės svoris, kg	60 – 70	75 – 85
Veislinio avino svoris, kg	85 – 100	110 – 130
Prikerpama vilnos, kg	2,0 – 5,0	2,5 – 6,0

Todėl, siekiant išsaugoti savo veislę ir tuo pačiu konkuruoti avienos rinkoje, reikėtų sukurti mėsingesnių ir greičiau augančių Lietuvos juodgalvių avių veislinę grupę ir išplatinti ją Lietuvoje. Plačiai yra pripažinta, kad pagrindinis veisimo metodas, tobulinant veisles, yra veisimas linijomis. Šiuo atveju būtina panaudoti pagrindinius šio veisimo metodo elementus t. y. parinkimą ir atranką linijų viduje bei linijų veisimą tarpusavyje. Vienoje veislėje turėtų būti 5 – 6 tarpusavyje negiminingos linijos su išvystytais skirtingais naudingais ūkiniais požymiais.

Avių genealoginė linija – tai kelių kartų vyriškojo protėvio palikuonių grupė, kuriai būdingas tam tikras produktyvumo pobūdis, lygis ir pastovumas bei sugebėjimas derintis, kai mišrinama su kitomis linijomis. Linija kuriama ir palaikoma atrankos bei parankos būdu iš panašių pagal konstituciją ir produktyvumą pirmtakų.

Avių genealoginė šeima – tai kelių kartų moteriškosios lyties palikuonių grupė, turinti bendrą moterišką protėvį ir paveldėjusi jo eksterjero ir produktyvumo požymius.

7 lentelė. Avinų linijos ir ėriavedžių šeimos bei jų skaitlingumas UAB „Genetiniai ištekliai“

Avinų linijos ($n = 4$)	Ėriavedžių šeimos ($n = 12$)	
<p>Avino POVO 538 mėsingųjų linija (avinų $n = 6$) Gim. 2014 m. $n = 90$</p>	<p>Spurgos Liepos Šalnės</p>	<p>Ėriavedžių $n = 247$ Gim. 2014 m. $n = 46$</p>

Avino PŪKIO 188 visliųjų linija (avinų $n = 5$) Gim. 2014 m. $n = 42$	Miglės Rasos Bangos	Ėriavedžių $n = 372$ Gim. 2014 m. $n = 93$
Avino ŽAIBO 906 tankiavilnių linija (avinų $n = 5$) Gim. 2014 m. $n = 63$	Mėtos Rūtos Eglės	Ėriavedžių $n = 229$ Gim. 2014 m. $n = 48$
Avino ARO 176 ilgavilnių linija (avinų $n = 6$) Gim. 2014 m. $n = 53$	Pūgos Gaivos Saulės	Ėriavedžių $n = 332$ Gim. 2014 m. $n = 60$
Iš viso: Suaugusių avinų $n = 22$ Avinų gim. 2014 m. $n = 248$	Iš viso:	Ėriavedžių $n = 1180$ Gim. 2014 m. $n = 247$

Šio darbo tikslas – praplėsti saugomos Lietuvos juodgalvių avių veislės genealogiją, nauja mėsingesnių avinų linija ir atrinkti šios linijos ėriavedžių šeimų pradininkes.

DARBO VIETA IR MEDŽIAGA

Darbas bus atliekamas 2015 – 2023 m. laikotarpiu A kategorijos Lietuvos juodgalvių avių veislyne UAB „Genetiniai ištekliai“. Naujos linijos kūrimui bus panaudoti iš Vokietijos nupirkti, įvertinti du Vokietijos juodgalviai avinai, su kuriais du metus bus kergiama 2014 m. atvestos Lietuvos juodgalvės avytės (po 40 avinų iš kiekvienos šeimų grupės). Jų charakteristika pateikta 8 lentelėje.

8 lentelė. **Kergiamų avių šeimų grupės, skaičius ir vidutinis svoris kg**

Mėsinių linijos Spurgos, Liepos ir Šalnos šeimos (M grupė)	Visliųjų linijos Miglės, Rasos ir Bangos šeimos (V grupė)	Tankiavilnių linijos Mėtos, Rūtos ir Eglės šeimos (T grupės)	Ilgavilnių linijos Pūgos, Gaivos ir Saulės šeimos (I grupės)
40	40	40	40
62,5	59,5	60,0	58,8

Vėliau kergiama bus tik po vieną ėriavedžių grupę (40 avinų), kuri kas du metai keisis. 2017 – 2018 m. kergimams dar bus naudojama 2014 m. gimimo avys, vėlesniais metais – atrinktos iš jaunų (žr. 1 schemą).

LINIJOS KŪRIMO METODAI

Linijos pradininkų parinkimas ir įvežimas į Lietuvą

Vokietijos juodgalvės avys yra genetiškai artimiausios Lietuvos juodgalvėms, todėl toks kraujo įterpimas neturės ilgalaikės įtakos saugomos lietuviškos veislės genetiniai struktūrai. Atrinkant linijos pradininkus labai svarbu turėti pageidaujama charakteristiką ir ją vadovautis

atsirenkant avinus pirkimui. Rekomenduojama iš karto pirkti du avinus dėl šių priežasčių: greitesnė ir efektyvesnė atranka, nelaimingo atsitikimo atveju netekus vieno avino linijos kūrimas nenutrūktų, didesnė genų įvairovė ir didesnė galimybės išskirti geriausius porų derinius.

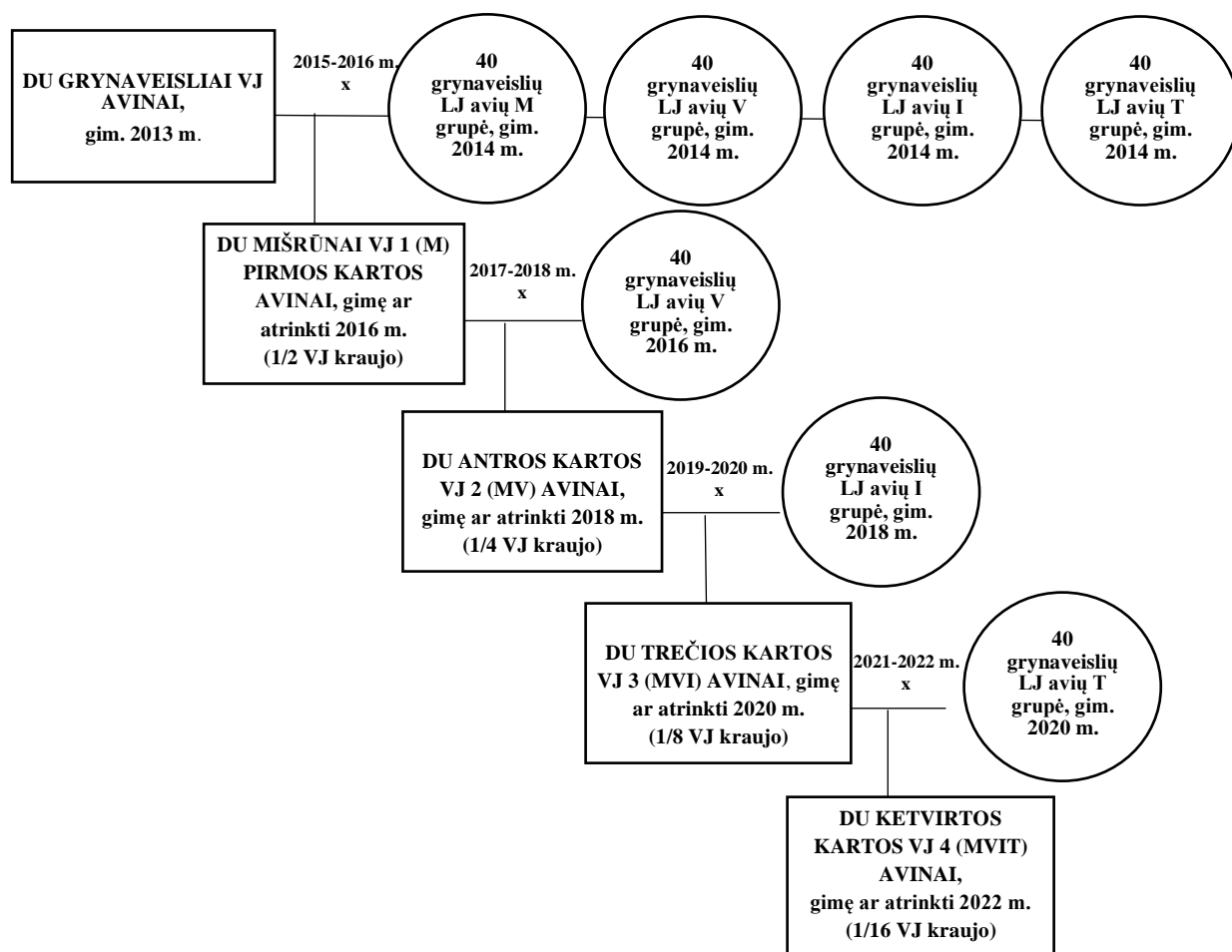
9 lentelė. **Rekomenduojama linijos pradininkų Vokietijos juodgalvių avinų charakteristika**

Svoris, kg	Pikirpta vilnos, kg	Motinos vislumas, proc.	Prieauglis per parą, g	Skerdenos išeiga, proc.
110 – 135	5 – 7	150 – 200	400 – 450	48 – 50
Eksterjero + raumeningumo + vilnos įvertinimas = 8 – 9 balai. Veislinis avinas turi atlikti ne mažesnius kaip 1 klasės reikalavimus.				

Ėriavedžių parinkimas naujos linijos kūrimui. Bus taikoma individuali grupinė paranka, t. y. bus atrinktos tipiškiausios atskiroms grupės (mėsinių, visliųjų, ilgavilnių ar tankiavilnių) pirmavedės avys (po 40 avyčių iš kiekvienos grupės). Tokiu būdu po 160 Lietuvos juodgalvių avių 2015 – 2016 m. kergimo sezonais bus kergiami su dviem mėsiniais Vokietijos juodgalviais aviniais (1 schema). Jei 2015 m. nebūtų suspėta sukergti numatyto avių skaičiaus, tai trūkumas bus išlygintas 2016 m. Bus stebima, kurios grupės ėriavedės duos geriausią efektą ir atves stambesnius bei greičiau augančius jauniklius. Iš šių jauniklių bus atrenkami du geriausi avinukai – linijos tęsėjai ir dar keturi rezerviniai aviniai. Tikėtina, kad geriausią efektą su Vokietijos juodgalviais pirmoje kartoje duos mėsingųjų linijos šeimos. Tuomet sekančiame etape 2017 – 2018 m. kergime su pirmos kartos linijos tęsėjais dalyvaus visliųjų linijos šeimų grynaveislės geriausios avys. Taip bus siekiama naujoje linijoje užtvirtinti ne tik mėsines savybes, bet ir gerą vislumą bei neprarasti mūsų juodgalvių gerųjų savybių. Jei ši prognozė nepasitvirtins ir tarp geriausią efektą pirmoje kartoje davusiųjų bus kita, ne mėsingųjų, grupė, tuomet veisimo schema bus koreguojama ir parenkamos avys iš kitos geriausius rezultatus davusios grupės. Veisimas pagal schemą bus vykdomas iki ketvirtos kartos palikuonių – linijos tęsėjų atrankos. Du geriausi ketvirtos kartos aviniai ir keturi rezerviniai aviniai bylos apie linijos pabaigą ir galimybę ją laisvai naudoti visos Lietuvos juodgalvių veislės mastu. Analogiškas veisimas vyks su mišrūnėmis pirmos ir kitų kartų avytėmis (2 schema). To veisimo rezultatas – turėtų būti atrinktos naujos linijos produktyviausios šeimų pradininkės. Darbas turėtų baigtis 2022 – 2023 m.

Veisimo schemų sudarymas. Kuriant naują avinų liniją Lietuvos juodgalvių avių veislyne bus vadovaujama šiomis schemomis (1 ir 2 schemas).

1 schema. Vokietijos juodgalvio (VJ) avino x linijos kūrimo procesas

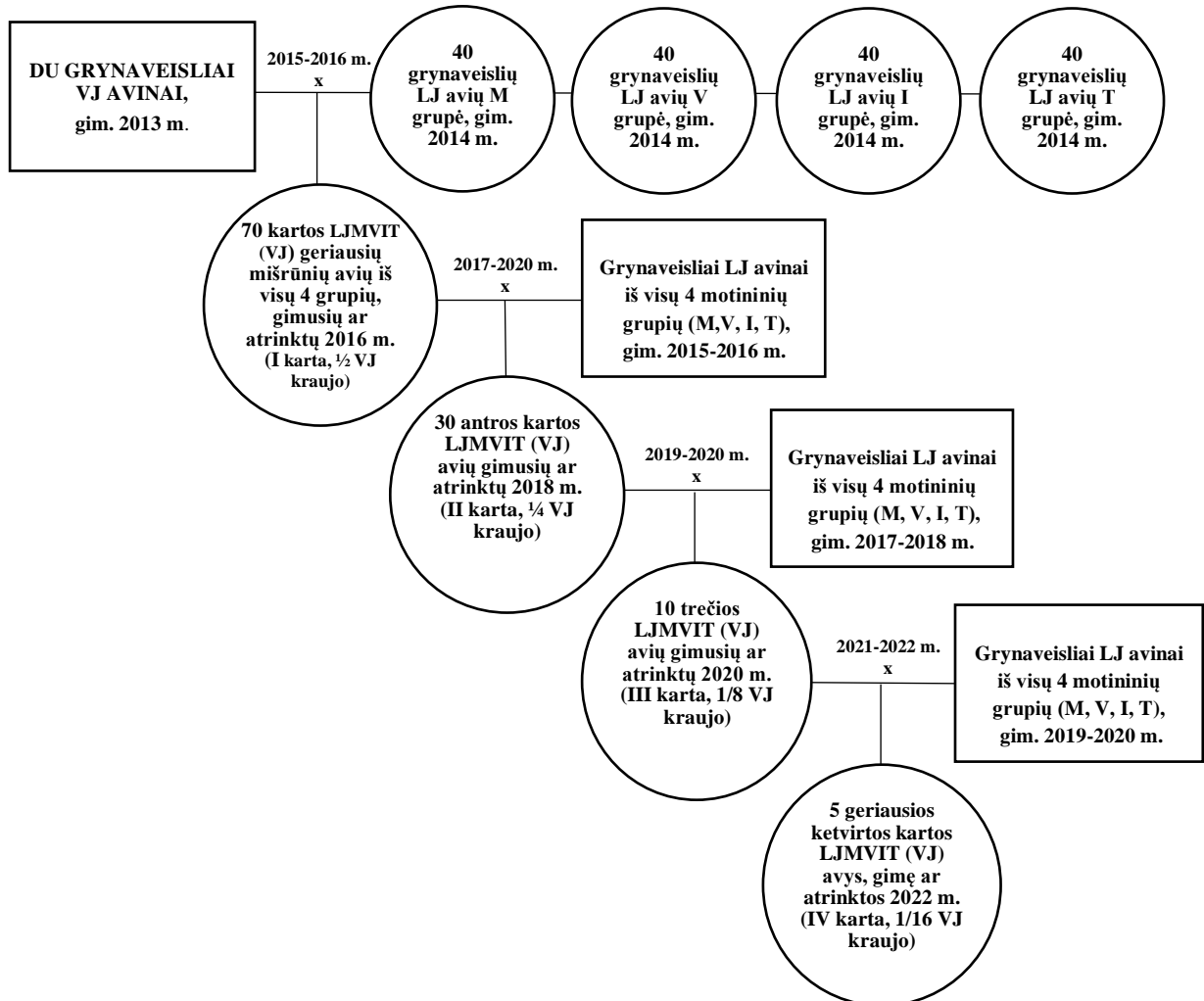

Sutrumpinimo reikšmės:

VJ – Vokietijos juodgalvių avių veislė; **LJ** – Lietuvos juodgalvių avių veislė; **VJ (1M)** – Vokietijos juodgalvio avino ir Lietuvos juodgalvių avių M grupės pirmos kartos palikuonys avinai; **VJ 2 (MV)** – Vokietijos juodgalvio avino ir Lietuvos juodgalvių avių M ir V grupių kraujo turintys antros kartos palikuonys avinai; **VJ 3 (MVI)** – Vokietijos juodgalvio avino ir Lietuvos juodgalvių avių M, V, I grupių kraujo turintys trečios kartos palikuonys avinai; **VJ 4 (MVIT)** – Vokietijos juodgalvio avino ir Lietuvos juodgalvių avių M, V, I ir T grupių kraujo turintys ketvirtos kartos palikuonys avinai.

Avių auginimo ir laikymo sąlygų užtikrinimas. Yra nustatyta, kad linijos sėkmingam vystymui labai didelės reikšmės turi šėrimo ir laikymo sąlygos. Todėl naujos linijos kūrimui naudojamoms veislinėms avims ir jų prieaugliui bus sudaromos tokios pačios laikymo, šėrimo, ganymo ir priežiūros sąlygos, kaip ir grynaveislėms avims, veisiamoms uždaru populiacijos metodu. Viso avys ir jų prieauglis bus šeriamas pagal avių šėrimo normas, o laikomos vadovaujantis I. R. Gyvūnų globos, laikymo ir naudojimo įstatymų.

2 schema. Vokietijos juodgalvių (VJ) avinų palikuonių avyčių veisimas

Sutrumpinimo reikšmės: VJ – Vokietijos juodgalvių avių veislės; LJ – Lietuvos juodgalvių avių veislė; LJMVT (VJ) – mišrūnės avytės, turinčios visų keturių grupių LJ kraujo ir VJ avino kraujo dalių.

Gautų palikuonių vystymosi tyrimai. Nuosekliai bus sekamas ėriukų svoris ir augimo sparta. Tam tikslui ėriukai bus sveriami 1 dienos, 2 mėn., 4 mėn., 8 mėn., 12 mėn. amžiaus. Remiantis Avių vertinimo taisyklėmis, bus įvertintas jauniklių eksterjeras, vilna ir raumeningumas. Taip pat bus atliktas ir avinukų kontrolinis penėjimas (remiantis Ėriukų kontrolinio penėjimo stotyje metodiniais nurodymais). Būtų tikslinga linijos kūrimo laikotarpiu atlikti mokslinius tyrimus ir turėti objektyvius duomenis proceso valdymui.

Avinukų atranka linijos sukūrimui. Veislei bus paliekami sveiki gyvybingi ir gerai augantys avinukai. Sulaukę 7 – 8 mėn. amžiaus bus kerpami ir įvertinamas jų raumeningumas (1 – 9

balų sistema). Linijos kūrimui bus atrenkami avinukai, surinkę ne mažiau 24 balų (už eksterjerą, vilną ir raumeningumą). Jie bus vertinami ir pagal palikuonių penėjimosi ir mėsines savybes (2 – 2,5 metų amžiaus). Linijai tęsti kiekvienoje kartoje bus paliekami ne mažiau 2 geriausi pagal visų požymių kompleksą įvertinti avinai ir ne mažiau 4 rezerviniai avinai.

Avyčių atranka ir tolesnis veisimas. Naujos linijos kūrimo procese gautų avyčių atranka veislei vyks panašia tvarka, kaip ir avinukų, pagal Avių vertinimo taisykles. Be to, bus atsižvelgiama į paliktų veislei avyčių vislumą. Atrinktos geriausios mišrūnės avytės ir jų palikuonės bus poruojamos tik su grynaveisliais Lietuvos juodgalviais aviniais pagal sudarytas veisimo schemas (2 schema).

Biometrinis duomenų apskaičiavimas. Gauti tyrimų duomenys bus apdoroti statistinės analizės ir biometrijos metodais, naudojantis Windows operacinės sistemos skaičiuokle Excel 2007 versija 1.2. Bus apskaičiuoti statistinių duomenų aritmetiniai vidurkiai (M), absoliutinė paklaida (m), įvairavimo koeficientas (C_v), vidutinis kvadratinis nukrypimas (σ), koreliacijos koeficientas (r), patikimumo koeficientas (P). Patikimumo koeficientas bus nustatytas naudojantis Stjudento lentele. Duomenų skirtumai tarp grupių bus laikomi patikimais, kai $P < 0,05$.

Darbo eigoje metodika gali būti tikslinama ir papildoma.

LAUKIAMI REZULTATAI

Galutinis šio darbo rezultatas – vieno naujos avinų linijos sukūrimas ir trijų šios linijos ėriavedžių šeimų pradininkų patvirtinimas. Lietuvos juodgalvių veislės genealoginės struktūros praplėtimas, mėsinių savybių pagerinimas. Šio proceso eigoje gauti tyrimų duomenys leis įvertinti Vokietijos juodgalvių veislės avinų poveikį Lietuvos juodgalvių avių prieauglio produktyvumui bei išaiškinti geriausius porų derinius. Remiantis gautais rezultatais, bus galima parengti rekomendacijas Lietuvos juodgalvių avių augintojams dėl avių gerinimo savo ūkiuose.

5 PRIEDAS. LIETUVOS JUODGALVIŲ AVIŲ VEISLĖS LAIKYTOJAI IR AVIŲ SKAIČIUS*

Eil.Nr.	Laikytojas	Deklaruotų/turimų avių skaičius (2019-08-19)	Apskritis
1	UAB "Genetiniai ištekliai"	2012	Šiaulių
2	Jūris Milišiūnas	810	Panevėžio
3	Petras Baranauskas	474	Alytus
4	Eugenijus Sipavičius	308	Kauno
5	Kęstutis Vitkus	267	Šiaulių
6	Ieva Šeškaitė	265	Panevėžio
7	Raimonda Van Beers	237	Telšių
8	Sergejus Jakuševs	233	Vilniaus
9	Daiva Janulevičiūtė	205	Alytus
10	Jonas Stonkus	202	Telšių
11	Kristijonas Aidukas	189	Utena
12	Lina Drazdauskienė	180	Kauno
13	Marius Kruopas	180	Panevėžio
14	Andrius Girdvainis	161	Vilniaus
15	Juozas Gustas	160	Kauno
16	Juozapas Bartaška	148	Utena
17	UAB "Visbarų žuvininkystė"	136	Tauragės
18	Natalja Dudaleva	134	Utena
19	Ladas Katinas	125	Utena
20	Marius Vilkevičius	121	Vilniaus
21	Aurimas Bezaras	121	Panevėžio
22	Vitas Petraška	116	Alytus
23	Regina Glebavičienė	111	Utena
24	Ramunė Survilienė	110	Utena
25	Vaižgantas Umaras	106	Utena
26	Laimutė Liaudanskienė	98	Utena
27	Tadas Rudokas	98	Utena
28	Darius Degutis	94	Kauno
29	Aurelijus Umaras	93	Utena
30	Eventas Smolianskis	89	Utena
31	Tomas Nesteckis	86	Klaipėda
32	Vytenis Perkauskas	82	Vilniaus
33	Regina Kazlauskienė	77	Tauragės
34	Lina Talandienė	70	Šiaulių
35	Rima Korsakaitė	70	Kauno
36	Jurgita Gustytė-Ivinskienė	69	Telšių
37	Ginataras Barkauskas	66	Kauno
38	Saulius Šimkūnas	63	Utena
39	Neringa Vaitiekūnaitė	61	Panevėžio
40	Tomas Valenta	59	Marijampolės
41	Rita Kiltinavičienė	58	Panevėžio

42	Gintautas Banys	54	Tauragės
43	Irena Vaičiulienė	53	Tauragės
44	Renata Sipavičienė	53	Utenos
45	Dalė Zobotkienė	52	Kauno
46	Jan Taraškevič	46	Vilniaus
47	Remigijus Kinas	43	Tauragės
48	Vitalija Kacvingelienė	42	Telšių
49	Karolis Kulikauskas	41	Vilniaus
50	Andrius Tatarūnas	40	Utena
51	Diana Jučienė	37	Utena
52	Konstantinas Ilčiukas	35	Utena
53	Vitold Jurevič	34	Vilniaus
54	Zigmundas Rabačevskis	34	Vilniaus
55	Alina Želvienė	31	Klaipėda
56	Dainius Šakinis	30	Kauno
57	Vyda Bronislava Taučkėlienė	30	Panevėžio
58	Vaidas Gribauskas	30	Vilniaus
59	Simas Bielinis	28	Vilniaus
60	Gintaras Šmatavičius	24	Alytus
61	Gendrika Barinova	23	Vilnius
62	Deimantas Volungevičius	23	Alytus
63	Petras Juodka	23	Utena
64	Vaidas Greičius	21	Kauno
65	Tadeuš Voronovič	21	Vilniaus
66	Valdas Urbikas	21	Šiauliai
67	Benjamins Bortkūnas	18	Kauno
68	Aleksandras Burakas	18	Alytus
69	Valdemaras Gotlejevskis	17	Vilniaus
70	Edmundas Tumalskis	13	Kauno
71	Rimantas Gražys	13	Panevėžio
72	Aurelijus Altaravičius	12	Tauragės
73	Rigimantas Stanaitis	12	Marijampolės
74	Jurgita Patašienė	11	Kauno
75	Audrius Vaičekonis	10	Panevėžio
76	Petras Adeikis	10	Šiaulių
77	Algirdas Vrubliauskas	10	Alytus
78	Nijolė Tarutienė	10	Utenos
79	Juozas Staniulis	9	Marijampolės

*Pastaba. Laikytojų bei avių skaičius veisimo programos metu gali kisti.